

I dagens frågor

Red: Sten Söderberg

Sommarens facit

Det blev en dålig sommar, särskilt under den speciella svenska semestermånaden juli. Det tycks aldrig ha blivit vetenskapligt undersökt men äldre iakttagare med gott minne, inte minst bland läkare, tycker sig ha funnit ett klart samband mellan dåligt semesterväder och nedsatt motståndskraft mot infektioner under den långa höst- och vintertiden. Man behöver inte ha vetenskaplig träning för att direkt korrelera vackert väder med gott humör.

Det ser alltså dessvärre ut som om vi gick mot en arbetssäsong med dålig folkhälsa och en smula mera grinighet än vanligt. Och humöret förbättras väl knappast av att sommaren ingalunda gav oss någon paus ifråga om rapporteringen från näringsliv och arbetsmarknad med ständiga sorgebudskap om friställningar, ökad arbetslöshet, allt sämre finanser för vårt stackars gemensamma AB Sverige.

Nya lagar 1 juli

Som vanligt trädde en rad nya lagar i kraft 1 juli, som ju är budgetårsskifte. Här endast några exempel:

Rösträtt åt utlandssvenskar

Svenskar som bor utomlands får rösta i Sverige oavsett hur länge de bott utomlands. 1967 fick ut-

landssvenskarna rösträtt under förutsättning att de bott i annat land i högst fem år. Förra året vidgades den tidsgränsen till sju år. Nu slopas alltså tidsgränsen helt. Dessutom försvinner regeln om att utlandssvensk som vill rösta måste ha giltigt svenskt pass.

Begränsad rätt att använda TV-kamera för personövervakning

Det blir förbjudet att använda dolda övervakningskameror. Om TV-övervakning används måste det finnas anslag om detta på platsen.

Den som vill använda sig av TV-övervakning på gator, torg och andra allmänna platser måste söka tillstånd för detta hos länsstyrelsen. Också den kommun där övervakningen skall ske deltar i tillståndsprövningen. Kan en kamera riktas mot en arbetsplats, tex i ett varuhus, skall också de anställdas mening höras.

Nya bestämmelser i brottsbalken om bombhot

Den som genom en osann uppgift om att det föreligger fara för människoliv eller för omfattande skadegörelse föranleder onödiga säkerhetsåtgärder kan dömas för falskt larm till böter eller fängelse i högst två år. Den som missbrukar larmanordning, nödsignal eller liknande och därmed förorsakar onödig utryckning av polis, brandkår, ambulans m fl döms till böter för missbruk av larmanordning.

Ökade försörjningsbidrag

Stora förbättringar träder i kraft för värnpliktiga med försörjningsansvar. Familjepenningens maximibelopp för bl a hustru höjs från 21 till 27 kr/dag. För barn höjs maximibeloppet från 9 till 12 kr/dag.

Maximibeloppet för näringsbidrag höjs från 50 till 100 kr/dag.

En nyhet för året är att näringsbidrag kan utgå även för att avlöna den värnpliktiges hustru. Näringsbidrag utgår efter behovsprövning för att kompensera exempelvis värnpliktiga egna företagares kostnader för ersättare under militärtjänst.

Arbetskadeförsäkring

En ny lag om arbetsskadeförsäkring ersätter lagen om yrkesskadeförsäkringen. Lagen omfattar, liksom tidigare, arbetstagare men utvidgas nu också till att gälla egenföretagare och uppdragstagare. Lagen ger i princip rätt till full ersättning för inkomstbortfall till den som drabbas av skada i sitt arbete. Arbetsskadeförsäkringen träder i kraft vid skada som leder till inkomstbortfall, medan frågor som gäller ersättning för lyte och men hos den skadade regleras i särskild ordning genom gällande avtal om trygghetsförsäkring. Den nya lagen gäller inkomstförlust till följd av skador och sjukdomar som har uppstått i arbetet då dessa varat längre än 90 dagar. Under en samordningstid på de första 90 dagarna tillämpas liksom nu den vanliga sjukförsäkringen.

Den nya lagen anknyter till de principer som gäller för invaliditetsbedömning inom den allmänna försäkringen. Livräntan vid arbetsskada skall utgöra skillnaden mellan den inkomst som den försäkrade kan antas ha haft om han inte hade skadats och den inkomst som han trots skadan kan beräknas komma att få. Livräntan ersätter årlig inkomstförlust upp till samma inkomster som gäller för ATP, dvs 7,5 basbelopp.

Arbetskadeskyddet

Arbete i laboratorium där man handskas med smittämne är alltid täckt. I övrigt omfattas allmänfarliga sjukdomar och vissa upp-

räknade sjukdomar, bl a den sk sjukhussjukan. Skyddet gäller då alla som arbetar vid sjukvårdsinrättning samt alla som smittas i annat arbete vid behandling, vård eller omhändertagande av smittförande person eller vid omhändertagande eller hantering av smittförande djur eller material.

Skolfrågor

Den nya *högskolan* börjar fungera. Det innebär bl a att en rad nya organ börjar arbeta, att alla eftergymnasiala utbildningar kallas högskoleutbildningar m m.

De nya reglerna för *folkhögskolan* träder i kraft. De innebär större frihet för de enskilda folkhögskolorna vilket kan komma att märkas i kursutbudet.

Man kan lättare få *studiemedel* trots att maken har inkomst. Den sk fribeloppsgränsen höjs som ett steg på vägen mot ett fullständigt avskaffande av äkta makepensionen.

Skärpta krav ställs på kommunerna att anordna *hemspråksundervisning* för invandrabarn. Alla invandrare med barn i skolan har rätt att kräva att skolan anordnar undervisning i barnens modersmål om barngruppen består av minst fyra barn.

Båtregister

En viktig rekreationskälla för svenskarna är deras fritidsbåtar — det finns troligen några miljoner sådana. Myndigheterna har länge riktat in sig på denna presumtiva skattekälla, så inte ens på det området får man vara riktigt glad. 1974 kom ett betänkande om eventuell båtregistrering och nu har kulturchefen i Stockholm Bengt Schelin lagt fram en fortsättning "Båtliv 2". Den föreslår inte någon båtavgift nu men drar upp riktlinjerna för hur den bör utformas.

Information om båtavgiften och dess syfte lämnas till allmänheten av den myndighet som har att handlägga fritidsbåtsfrågor.

Båtavgiften betalas på posten. Som kvitto får båtägaren ett märke som placeras väl synligt på båtens vänstra sida (babord).

Kontroll av att avgiften betalats görs av polis och kustbevakning i samband med trafikkontroller o dyl.

För avgiftsavisering läggs ett enkelt adressregister upp liknande det som finns för jaktkortet.

Fritidsbåttutredningen föreslog en avgift på 50 kr. Om man för vissa båtar inför en högre avgift bör dessa registreras. Detta register bör i ett första skede omfatta alla motorbåtar med minst 20 hästkrafters motorstyrka och alla segelbåtar med minst 10 kvm segelyta. Det bör läggas upp enligt utredningens alternativ 3, som motsvarar bilregistret.

Engångskostnaden för de tre alternativen beräknas till mellan 30 och 55 kr per båt, räknat per 100 000 båtar. För 400 000 båtar blir kostnaden 10—30 kr per båt.

Den årliga driftkostnaden beräknas i alternativ 1 till 3—4 kr, i alternativ 2 till 8—9 kr och i alternativ 3 till 12—14 kr per båt beroende på det totala antal båtar som omfattas av registreringen.

Båtskatt låter inte särskilt roligt men man måste medge att någon form av kontroll behövs. Båtoluckorna är många och drunkningsdöden en av sammanrens svarta sidor.

Familjeterapeuters upprop

I *Socionomen* (20/77) återfinns detta upprop:

Vi som gör detta uttalande är ett 60-tal familjeterapeuter, huvudsakligen läkare, psykologer och socionomer med vidareutbildning i psykoterapi, som deltagit i en enmånadskurs med familjeterapeuten Virginia Satir som lärare. Vi har alla lång utbildning och erfarenhet av arbete inom sjukvård, socialvård, psykisk barn- och ungdomsvård etc. Vi

känner nu ett starkt behov av att försöka sammanfatta vår syn på familjeterapi samt formulera de mål vi strävar mot.

Som familjeterapeuter vill vi verka för att frigöra oss människor från de förbud och konventioner som överförts från tidigare generationer med deras livsvillkor och som hindrar oss från att se, känna, tänka och handla utanför de snäva gränser som vår uppfostran dragit upp åt oss.

Det vi strävar efter skulle vi kort vilja sammanfatta på följande sätt:

- Att våga se vad vi ser och höra vad vi hör, i stället för vad vi borde se och höra.
- Att tycka och känna vad vi faktiskt tycker och känner i stället för vad vi borde tycka och känna.
- Att kunna säga vad vi ser, hör, tycker och känner i stället för vad vi borde säga.
- Att kräva vad vi behöver i stället för att alltid vänta på tillstånd.
- Att våga ta risker för egen del i stället för att alltid välja tryggheten av rädsla för det obekanta.

Dessa punkter kan förefalla banala och självklara, men vi vet att människor faktiskt hindras att erövra och utnyttja dessa grundläggande friheter. Dessa hinder finns på tre olika nivåer: Den samhälleliga nivån, den interpersonella inklusive familjenivån, den individuella nivån.

Vi vet att reella motsättningar finns mellan grupper, mellan individer och inom individer. Vi tror inte att alla konflikter kan lösas med terapi, men vi menar att det är viktigt med ökad förståelse och bättre kommunikation på alla nivåer, för att klarlägga konflikter och frigöra resurser för vidareutveckling.

Vi tror att varje människa kan växa och utvecklas till att bättre utnyttja sina egna resurser och vi vill bekämpa faktorer på olika nivåer som hindrar sådan utveckling.

— — —
Vi är alltså klart medvetna om att problem finns på alla dessa tre nivåer, men som familjeterapeuter ligger vårt kompetensområde på den interpersonella nivån och eftersom vi vet att det finns ett stort behov av våra kunskaper och tjänster vill vi ha ökade resurser för att utveckla familjeterapin i Sverige.

Allt fler yngre trafikolycksfall

I *Landstingens tidskrift* (8/77) har leg. läkaren Marie-Louise Nordstrand skrivit en skakande artikel "Allt fler yngre trafikolycksfall belastar sjukvården". Bilen dominerar som "dödsredskap", men det är de oskyddade trafikanterna, dvs fotgängare, cyklister, mopedister och motorcyklister som är speciellt utsatta. Och trafikolycksfallen drabbar särskilt de yngre på grund av motorcyklars och mopeds andel i trafiken. Dessa trafikanter uppvisar en högre skadefrekvens och allvarligare skadeverkningar än andra kategorier.

Här endast ett kort citat ur den viktiga artikeln:

De ökande trafikolyckorna framstår mer och mer som ett av framtidens allvarligaste hälsoproblem i världen. Enligt WHO skadas ungefär 10 miljoner människor årligen, varav en kvarts miljon avlider och ett oräkneligt antal blir mer eller mindre gravt invalidiserade.

Andra stora internationella hälsoproblem såsom exempelvis tbc, polio, barnadödlighet mm har kunnat bekämpas framgångsrikt, medan däremot trafikolycksfallen hela tiden visat en klart uppåtgående tendens. Förvånansvärd är den tolerans eller kanske snarare avtrubning som tycks existera både hos den enskilde och hos myndigheter inför trafikdöden jämfört med upprördheten inför krigsoffer eller dödsbringande epidemier, trots att exempelvis krig inte på långa vägar når upp i dödstal av ovan nämnda storleksordning.

USA har under 1900-talet förlorat fler människor i trafiken än i sammanlagt alla krig där USA deltagit och under tre års blodiga strider i Nordirland har omkring 600 människor dödat, vilket motsvarar ett knappt halvårs trafikdödade i Sverige.

Somna vid ratten

Trötthet och vakenhet är två begrepp som man inom trafikforskningen arbetar med vid studiet av prestationsförmågan vid långkörning. *Transportarbetaren* nr 6/77 redovisar en undersökning av docent *Hans-Olof Lisper* vid Psykologiska institutionen, Uppsala universitet:

"Den statistiskt större sannolikheten för insomningsolyckor hos yngre förare beror på att de bl a kör längre sträckor utan rast, kör mer nattetid och därtill lätt förbiser eller nonchalerar tidiga tecken på sömnhet och trötthet. Äldre personer, dvs efter 60 år, torde emellertid ha lättare att somna vid ratten beroende på åldersförändringar. Märk väl att enligt vissa undersökningar sannolikheten för insomnande plötsligt i Norra Sverige är större än i mellersta och södra delarna av vårt land, beroende (förmodligen) bl a på ett mindre omväxlande landskap i norr."

Förklaringen verkar minst sagt konstifik. Kan man inte tänka sig att den i stället bör vara de långa avstånden och därför genomsnittligt längre körpass?

Frånvarobekymmer

har *Arbetsgivaren* (23/77) satt som rubrik på en underledare i det aktuella ämnet:

De senaste tio åren har antalet sjukdagar per år ökat från i genomsnitt 17,7 dagar till 22,9 per år. Men enligt en uppgift av byråchef Thor Eriksen i Riksförsäkringsverket tycks en stabilisering ha inträtt under slutet av förra året och möjligen kan ökningen nu ha kulminerat.

Det är naturligtvis glädjande om den oroande kurvan brutits, men nu gäller det också att undersöka orsakerna och komma till rätta med dem för att den vägen minska frånvaron. I en debatt vid försäkringsförbundets kongress i Örebro i förra veckan presenterades en sammanställning som visade att 40 procent av sjukskrivningen omfattar färre än tre sjukdagar och 67 procent av

frånvaron varar till dess läkarintyg krävs. Och alltjämt är måndagsfrånvaron hög.

Den bild av frånvaron som dessa siffror ger visar att mycket återstår att komma till rätta med. De undersökningar som nu, enligt den färskaste centrala avtalsuppgörelsen, skall genomföras av parterna kan förhoppningsvis ge ett säkrare underlag för de åtgärder som måste till för att få ner frånvaron till rimligare tal än de som nu redovisas.

Fler kvinnor i arbetslivet, trots kris

Lågkonjunkturen har inte stoppat kvinnornas inmarsch på arbetsmarknaden. Från april förra året till april i år har ytterligare 46 000 kvinnor fått förvärvsarbete. Det är mycket glädjande att kvinnorna inte längre behöver tjäna som konjunkturregulator, sa statssekreterare Ingemar Eliasson vid en nordisk konferens om "Arbetsmarknad på lika villkor" som Fredrika-Bremer förbundet arrangerade på Hässelby slott i somras.

Antalet kvinnor på arbetsmarknaden har vuxit mycket snabbt under senare år. Också under de senaste månaderna när arbetsmarknadsbilden varit så mörk har andelen kvinnor som förvärvsarbetar fortsatt stiga. På tio år har andelen kvinnor mellan 16–64 år som förvärvsarbetar stigit från 55 till 70 procent.

Men vi får inte slå oss till ro med att fler kvinnor ges möjlighet att ta förvärvsarbete. Fler kvinnor på arbetsmarknaden leder inte automatiskt till ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. Vi måste också se till att villkoren för kvinnorna på arbetsmarknaden blir de samma som för männen. Här återstår mycket att göra. En lag som förbjöder könsdiskriminering i arbetslivet är ett nödvändigt redskap. Jag tillmäter också de jämställdhetsavtal som LO och PTK slutit med SAF stor betydelse, sa Ingemar Eliasson. I de avtalen har arbetsmarknadens parter förbundit sig att vidta positiva åtgärder för jämställdhet mellan kvinnor och män.

Män i vårdyrkena

Jämställdhetskommittén utger ett "nyhetsbrev" *Jämsides*, ur vars första nr hämtas:

Vad ska man göra för att få in fler män inom hälso- och sjukvård, social service och barnomsorg?

AMS ställde frågan till landets alla länsarbetsnämnder. Här är några exempel på konkreta åtgärder ute i länen:

Östergötland: I höst startar en 20 veckors sjukvårdsbiträdeskurs med huvudsakligen män. **Jönköping:** Landstinget är berett bidra med pengar för en rekryteringsdrive bland män. **Kronoberg:** Försöksverksamhet planeras med information av SYO-konsulenter och facket i skolan, ALU-kurs för män inom vårdområdet, vårdutbildning för en grupp män, beredskapsarbete för män inom vårdområdet. Även i **Blekinge** är alla parter överens om att starta ALU-kurser särskilt för män. **Malmöhus** planerar bl a intervjuundersökning "Varför inte ett vårdyrke?" bland manlig ungdom. **Västerbotten** har redan män på beredskapsplatser inom vårdsektorn.

Fler vill bli sjuksköterska

Antalet behöriga sökande till grundutbildning våren 1977 vid sjuksköterskeskolorna var 4 933, varav 11 proc män. Antalet behöriga sökande har ökat med ca 6 proc jämfört med vårterminen 1976. Detta framgår av en rapport från SCB.

Grundutbildning till sjuksköterska/skötare ges som femterminsutbildning eller treterminsutbildning beroende på tidigare genomgången utbildning. Av behöriga sökande sökte 3 048 till femterminsutbildning. Av dessa antogs 753, varav 80 män. (11 proc).

Till treterminsutbildning för dem som tidigare genomgått gymnasieskolans vårdlinje sökte 1 206, varav 65 män. Av dessa antogs 581, varav 37 män (6 proc).

Till treterminsutbildning för dem som tidigare genomgått undersköterskeutbildning sökte 379.

Av dessa antogs 181, varav 10 män (6 proc).

Till treterminsutbildning för dem som tidigare genomgått utbildning för skötare i psykiatrik-vård sökte 300. Av dessa antogs 130, varav 58 män (45 proc).

Av samtliga antagna till grundutbildning hade ca 24 proc tre- eller fyraårig gymnasieskoleutbildning. Av de antagna till femterminsutbildning hade ca 40 proc tre- eller fyraårig gymnasieskoleutbildning.

Av de behöriga sökande var 57 proc i åldern 20—24 år medan knappt 7 proc var över 35 år. Av manliga behöriga sökande var 44 proc i åldern mellan 20—24 år. 4 proc av männen var över 35 år.

Lag och rätt i skolan

Undervisning i Lag och rätt förekommer sedan många år i grundskolan på mellan- och högstadiet. En arbetsgrupp inom Brottsförebyggande rådet — BRA — har studerat hur undervisningen är utformad. I en rapport lägger gruppen fram förslag till riktlinjer för fortsatt utvecklingsarbete och försöksverksamhet inom detta område. Begrepp som rättvisa, ärlighet, hänsyn och tolerans måste prägla det vardagliga skolarbetet. Lag och rätt i denna mening innebär därför en omprövning av traditionella arbetsmetoder och lärostoff.

Arbetsgruppen har studerat:

- läromedlen i Lag och rätt
- lärarnas utbildning i rättskunskap
- polismedverkan i undervisningen
- möjligheter till medverkan från andra grupper i samhället
- samarbetet hem—skola

Om läromedlen konstaterar arbetsgruppen att de alltför sällan behandlar motiveringarna för samhällets lagar och regler. Olika brottstyper som tas upp bör vara sådana som anknyter till ungdomarnas egen situation.

Lärarnas grundutbildning i rättskunskap bör utökas. Man bör också sträva efter att få juridisk expertis att medverka.

Sedan många år medverkar po-

lisen i Lag och rättundervisningen. För samplaneringen mellan skola och polis föreslår gruppen att nätet av kontaktpersoner byggs ut. Polismedverkan i skolundervisningen innebär att polismannen går in som expert och kompletterar den ordinarie läraren. Polisutbildningen i dessa frågor bör syfta till att göra polismannen medveten om sina personliga resurser och att utnyttja dessa på rätt sätt i undervisningen.

En mera allmän och medveten samverkan mellan skolan och socialvården inte bara i undervisningen utan även i det elevvårdande arbetet är önskvärd. Det är vidare, enligt gruppen, ytterst viktigt att kriminalvården medverkar. Olika förslag förs också fram för att utvidga samarbetet mellan skolan och domstolsväsendets personal.

Arbetsgruppen framhåller slutligen att hem och skola har ett betydande ansvar när det gäller att stärka och befästa normer samt att kontrollera att dessa följs. Föräldrar behöver stöd i akutsituationer, t ex vid en sniffningsepidemi, snatteri, mobbning etc. Gruppen föreslår därför bl a att en serie informationsbroschyrer utarbetas på temat "tonårsproblem".

Sverige med i internationell cancerforskning

Regeringen har nu fördelat de medel till forskningsråden som i budgetpropositionen tagits upp under ett särskilt anslag Vissa resurser för forskning. Totalt rör det sig om 7,5 milj. kr.

Fördelningen har skett på följande sätt

Humanistiska-samhällsvetenskapliga forskningsrådet	1 660 000
Medicinska forskningsrådet	2 090 000
Naturvetenskapliga forskningsrådet	3 750 000

I anslutning till fördelningen av dessa resurser har Riksföreningen mot cancer begärt att regeringen skall söka medlemskap för Sverige i International Agency for Research on Cancer, IARC, som är en organisation

inom världshälsoorganisationen, WHO. IARC bedriver forskning inom framför allt de cancertepestologiska och carcinogenetiska områdena. Sådan forskning sker endast i begränsad omfattning i Sverige. Av särskilt intresse för Sverige är den forskning om arbetsmiljön som bedrivs inom IARC.

Enligt utbildningsminister Jan-Eric Wikström kommer regeringen att vidta de åtgärder som fordras för att vinna svensk anslutning till IARC. Medel för medlemsavgiften kommer att tas upp i nästa års budgetproposition.

Slut på trevliga telegram

I *Svenska nationalföreningens mot hjärt- och lungsjukdomar Kvartalsskrift* (2/77) läses:

Lyxtelegramverksamheten upphörde den 3 maj 1977. Den har under de gångna 65 åren gett Nationalföreningen ett sammanlagt bidrag av omkring 53 miljoner kronor, ett imponerande belopp, som möjliggjort en stor del av föreningens aktiviteter under årens lopp. Utan Telegrafstyrelsens framsynthet och intresse, då lyxtelegrammen infördes, och allmänhetens offervilja hade kampen mot tuberkulos och under senare år även mot hjärt-kärlsjukdomar inte kunnat bedrivas lika effektivt: lyxtelegrammen har varit av utomordentligt stor eko-

nomisk betydelse för den vetenskapliga forskningen rörande dessa sjukdomar. Även den allmänhet, som under många år vant sig vid att hylla sina nära och kära med vackra telegram med eller utan verser, som snabbt och bekvämt nått mottagaren, beklagar säkert att kostnadsstegringar med åtföljande prishöjningar gjort det ekonomiskt omöjligt för Televerket att bibehålla lyxtelegrammen.

Detta är ju en hovsam och vänlig kommentar. Undras om allmänheten är lika förståelsefull. Den saknar säkert det gamla trivsamma sättet att gratulera som samtidigt gav ett litet bidrag till en god sak.

socialmedicinsk tidskrift

ISSN 0037-833 X

Prenumerationspris (inklusive moms.)

Helår kr 60, halvår 35
Studerande helår kr 35.

Tidskriften utkommer med 10 nummer per år
(1 per månad utom juli och augusti).

Lösnummer kr 8: — (exkl. moms.)

Återgivande helt eller delvis av originalartiklar ur smt utan angivande av källan förbjudes.

Utgivningsplan 1977

Nummer	1	2	3	4	5—6	7	8—9	10
Utkommer	21/1	18/2	18/3	22/4	10/6	16/9	4/11	9/12
Sista manusdag för annonser:								
sättning	13/12	14/1	11/2	16/3	3/5	12/8	30/9	4/11
helmaterial	16/12	19/1	16/2	21/3	6/5	17/8	10/10	14/11

Prenumerationsavdelning:

Fack, 104 01 Stockholm 60
Tel. 08/87 34 91 Postgiro 1179-1

Annonsavdelning:

Maud Jacobsson, Alströmergatan 18, 112 47 Stockholm. Tel. 08/51 21 13, 51 67 60

Annonspriser:

Omslagets andra och tredje sida kr 1 100, fjärde sida kr 1 200,

helsida kr 1 000, halvsida kr 600, kvartsida kr 375.

Spalthöjd 210 mm, spaltbredd 70 mm,
sidans bredd (2 spalter) 150 mm.